

Кухарська Н.О., канд. екон. наук

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Визначено основні проблеми аграрного сектора економіки України на внутрішньому, зовнішньому і державному рівнях. Вивчено динаміка виробництва зерна і виявлені чинники, що гальмують його експорт. Дано оцінку ринку соняшникової олії. Проаналізовано ситуація в цукрово-буряковому підкомплексі України. Запропоновано система заходів щодо подолання негативних тенденцій, що склалися в цих секторах АПК.

Постанова проблеми в загальному виді. Формування аграрного ринку і розвиток виробництва продовольчої продукції в Україні з моменту проголошення незалежності базувалося на екстенсивному способі ведення сільського господарства. У 1991 р. середня врожайність більшості сільськогосподарських культур була в 2-2,5 разів нижче, ніж, наприклад, у Великій Британії, Франції, ФРН. При цьому природні умови для сільськогосподарського виробництва в Україні набагато краще, ніж в цих країнах. Причина в низькій інтенсифікації рослинництва: українське сільське господарство було і залишається енерго- і матеріаломістким. Крім того, за 1991-2004 рр. посівна площа сільськогосподарських культур скоротилася на 17,3%, в основному за рахунок триразового скорочення площ під кормовими культурами.

Технічна криза в аграрному секторі з'явилася найбільш гострою: з початку 1991 р. кількість техніки в галузі скоротилася удвічі. Темпи вивода основних фондів з експлуатації більш ніж в 10 разів перевищують темпи їх оновлення; 60-90% техніки, яка залишається в експлуатації, вже відробила 1-2 амортизаційних терміну.

Практично припинено розвиток сільхозбудування. Виробництво тракторів в Україні з 100 тис. штук в 1990 р. зменшилося до 1500 в 2006 р. З 50 тис. зернозбиральних комбайнів – 30 тисяч «Ниви», які давно застаріли [1]. Майже повністю втрачене вітчизняне виробництво двигунів і галузева наука. Капітальні вкладення в АПК за 10 років скоротилися в 9 разів, а в сільське господарство – майже в 20 разів. У цілому, для залучення сучасних технологій в АПК необхідне інвестувати 400-450 млрд. грн. [2].

Спад виробництва і зниження рівня матеріального добробуту населення привели до того, що споживання продуктів харчування в Україні на 1 чол. зменшилося (у 2004 р. в порівнянні з 1990 р.): м'яса – з 68 до 38,5 кг, молока – з 775 до 226 кг, яєць – з 275 до 220

шт., риби – з 17,8 до 12,3 кг. М'ясо споживається лише 48% раціональної норми, молока – 59%, яєць – 75%, риби – 62% [3, С.63].

Ці проблеми тією чи іншою мірою відображаються в багатьох наукових працях провідних українських учених-економістів таких як Гайдуцький П.І. [4], Саблук П.Т. [5; 6], Кириленко І.Г. [7], Осташко Т.О. [8], Яценко В.М. [9] та інших фахівців в цій області. Проте, в умовах, що склалися, шляхи рішення проблем аграрного сектора України вимагають подальшого вивчення, що і обумовлює актуальність даної статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зараз основними проблемами аграрного сектора на *внутрішньому ринку* являються:

- відсутність прогнозів фактичних об'ємів споживання основних продуктів харчування на поточний термін і найближчу перспективу;
- невідповідність «продовольчого гаманця» фізіологічним нормам живлення;
- незбалансованість попиту і пропозиції на внутрішньому аграрному ринку;
- недостатній вплив держави на об'єми виробництва і якісний склад вироблюваної продукції;
- низька рентабельність, а, отже, тривалий період окупаємості вкладеного капіталу.

Основними проблемами на *зовнішньому ринку* є:

- значна частка експорту сировинної продукції;
- імпорт сільгосппродукції, яка могла б проводитися в Україні;
- низька конкурентоспроможність значної частини товарів.

Основними проблемами на *державному рівні* є:

- відсутність довгострокової комплексної програми розвитку всіх видів товарів АПК;
- непослідовність державної економічної і інвестиційної політики;
- непрозорість механізмів частини бюджетних цільових програм;
- непрогнозованість ціноутворення основних видів сільськогосподарської продукції;
- неврегульованість земельних відносин.

У зв'язку з світовою продовольчою кризою, що розростається, *зерновий ринок* України міг би внести відчутний внесок в його подолання (Україна входить в шестірку світових лідерів по виробництву продовольства).

У 2001/2002 маркетинговому році (МР) Україна, унаслідок значного урожаю зернових культур (близько 40 млн. т), вперше зіткнулася з перевищенням виробництва зерна над внутрішнім споживанням (24-26 млн. т) більш ніж на 15 млн. тонн. Середня врожайність зернових культур склала 27,1 ц/га в 2001 р. і 27,3 ц/га в 2002 р. (табл. 1). При цьому

Показники виробництва основних сільськогосподарських культур

Роки	Посівні площі, тис. га	Валової збір, тис. т	Врожайність, ц/га	Виробництво, тис. т
Зернові і зернобобові культури				
1990	14583	51009	35,1	-
1991	14671	38674	26,5	-
1992	13903	38537	27,9	-
1994	13527	35497	26,8	-
1995	14152	33930	24,3	-
1996	13248	24571	19,6	-
1998	13718	26471	20,8	-
1999	13154	24581	19,7	-
2000	13646	24459	19,4	-
2001	15586	39706	27,1	-
2002	15448	38804	27,3	-
2003	12495	20234	18,2	-
2004	15434	41809	28,3	-
2005	15005	38016	26,0	-
2006	14515	34258	24,1	-
2007	15239	29295	21,8	-
Семена соняшнику				Соняшникова олія
1990	1636	2571	15,8	1070
1991	1601	2311	14,6	1004
1992	1641	2127	13,0	857
1994	1784	1569	9,1	634
1995	2020	2860	14,2	696
1996	2107	2123	10,5	705
1998	2531	2266	9,3	511
1999	2889	2794	10,0	577
2000	2943	3457	12,2	973
2001	2502	2251	9,4	935
2002	2834	3271	12,0	980
2003	4001	4254	11,2	1257
2004	3521	3050	8,9	1343
2005	3743	4706	12,8	1382
2006	3964	5324	13,6	2020
2007	3800	4484	12,2	2161
Цукровий буряк				Цукор
1990	1607	44264	276	6791
1991	1558	36168	234	4786
1992	1498	28783	194	3647
1994	1485	28138	192	3368
1995	1475	29650	205	3894
1996	1359	23009	183	3296
1998	1017	15523	174	1984
1999	1022	14064	156	1858
2000	856	13199	177	1780
2001	970	15575	183	1947
2002	897	14452	189	1621
2003	773	13392	201	2486
2004	732	16600	238	2147
2005	652	15468	248	2139
2006	815	22421	285	2592
2007	610	17065	292	1859

* Джерело: Держкомстат України [10]

врожайність пшениці склала 30,9 і 25,0 ц/га, а ячменю 25,5 і 22,7 ц/га відповідно по роках. Для розрішення цієї проблеми був задіяний механізм форсування експорту, що привело до знецінення як зерна, так і самого експорту. У 2002 р. експортна ціна зерна впала нижче за світові і внутрішні ціни. У експорті з'явилися небезпечні структурні перекоси. Відношення експорту до виробництва перевищило 25%. Це характерно лише для США, Канади, Австралії, Аргентини. Але там показник рівня виробництва зерна на душу населення значно вище. Наприклад, в США втричі більше, ніж в Україні.

У 2003 р. дисбаланс між виробництвом і споживанням набув зворотного характеру – зниження врожайності зернових 18,2 ц/га, при цьому пшениці до 15 ц/га, ячменю – до 19 ц/га, а також спостерігався брак продовольчого зерна для внутрішнього споживання. При цьому в 2002 р. ні державними, ні комунальними, ні приватними структурами необхідних запасів зерна зроблено не було. Приватні структури близько 60% закупленого зерна продали на експорт. Державні і регіональні закупівлі зерна були дуже незначні, і тому вони грали подвійну роль – придбання в 2002 р. на ринку надлишків зерна і створення в 2003 р. інтервенційного ресурсу, в якому була така потреба.

У 2006 р. урожай пшениці уражив клоп-черепашка, який легко перевів зерно з продовольчого у фуражне. Наприклад, в Київській області пошкодження зерна склало 0,5%, а в семи південних областях – 10%. При цьому допустимий брак – 1,5-2% [11].

Головною причиною появи клопа-черепашки з'явилося ігнорування технологічних прийомів захисту посівів, а саме – обробки їх інсектицидами.

У 2007 р. збільшилися посівні площі під зерновими культурами. Проте ні валовий збір, ні врожайність не тільки не підвищилися, а знизилась (див. табл. 1), в т.ч. врожайність пшениці склала 23,4 ц/га, ячменю – 14,6 ц/га). А, отже, зменшився і експорт – майже в 2 рази.

У 2008 р. спостерігалось збільшення урожаю зерна на 66,1%, при цьому ціни на цей продукт в світі істотно знизилась, оскільки великий урожай зібрала не тільки Україна, але і все виробники зернових. Немаловажну роль в зниженні цін зіграла і світова фінансова криза. Окрім цього, можна назвати ще декілька негативних чинників, гальмуючих експорт. В першу чергу, це дуже високі тарифи на послуги залізниць і елеваторів, які істотно збільшують ціну зерна, що експортується. Наприклад, вартість транспортування 1 тонни ячменю залізничним транспортом з північних районів України в південні порти досягає 20% і більш від вартості самого продукту. Вартість послуг з обов'язкової сертифікації продукції в пункті відвантаження досягає 10% від вартості товару. Оплата послуг з переробки і перевалки товару в портах збільшує вартість експортованого зерна на 10-20%. Таким чином, за рахунок оплати різних послуг собівартість зерна, яке завантажується на

борт судна, зростає до 40-45%. Тільки з початку 2008 р. вартість послуг, зв'язаних з експортом зерна, виросла майже на 80%, а ціна самого зерна впала більш ніж в два рази.

По-друге, дуже негативно позначається адміністративне втручання владних структур в комерційну діяльність на зерновому ринку: зміна «правил гри» в розпал сезону, численні заборони на відвантаження продукції, ліцензування і квотування експорту зернових і т. ін. Все це знижує інтерес до українського зерна з боку зарубіжних покупців, який раніше, як правило, ґрунтувався виключно на дешевизні українського зерна.

По-третє, в Україні частка продовольчого зерна в загальному урожаї складає 25-37%. Цього достатньо для забезпечення внутрішніх потреб країни, але виникають проблеми при активному експорті.

Часи, коли Україна була житницею СРСР і Європи давно пройшли. Внутрішні резерви конкурентоспроможності у українського зерна вичерпуються: росте платня за оренду землі, збільшуються витрати на закупівлю нової сільгосптехніки, ціни на мінеральні добрива і нафтопродукти в Україні наблизилися до світових і т. ін. А зовнішні резерви – ефективна державна підтримка виробників і жорсткий протекціонізм в відношенні експорту зернових – практично відсутні.

Але, не дивлячись на ці негативи, розширюється круг світових покупців українського зерна, що свідчить про поки що конкурентоспроможність українського зернової продукції. Це – Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати, Йомен, Єгипет, Лівія, Судан, Іспанія, Індія, Індонезія.

По виробництву *насіння соняшнику і соняшникової олії* Україна увійшла до трійки світових виробників. Вона значно укріпила свої позиції другого, після Аргентини, світового експортера соняшникової олії, збільшивши свою частку до 38 %. Українська олія експортується в 47 країн світу, зокрема в країни ЄС – 53%, в СНД – до 30% об'ємів загального експорту.

Цьому зростанню, перш за все, сприяв комплекс заходів, серед котрих було введення в 2007 р. 17%-ного експортного митного збору на насіння соняшнику, унаслідок чого весь урожай цієї культури сконцентрувався в країні, що і привело до бурхливого зростання виробництва соняшникової олії (див. табл. 1).

В результаті модернізації заводів, будівництва нових підприємств, злиття і поглинань в даний час основні потужності по переробки соняшнику складають близько 6 млн. т в рік (у 2007 р. – 3,5 млн. т). Проте стимулювання виробництва соняшнику приводить до значного виснаження українських чорноземів.

З 2007 р. на внутрішньому ринку спостерігалось значне зростання цін, котре було спровоковано: по-перше, подорожчанням олійних і рослинних масел і жирів на світовому

ринку; по-друге, посушливими погодними умовами в Україні, що привело до зменшення валового збору соняшнику до 3,5 млн. т і спаду врожайності; по-третє, зростанням цін на горюче-змащувальні матеріали, частка яких в собівартості кінцевого продукту не менше 25%.

Проте в квітні 2008 р. споживачі країн ЄС виявили в українській олії нафтопродуктові забруднення, внаслідок чого експорт рослинної олії до Європи був майже зупинений. Крім того, високий урожай соняшнику в Україні і в світі, зниження світових і внутрішніх цін на рослинні масла, фінансову кризу привели до обвалу внутрішніх цін на насіння цієї культури.

Найбільш жорстка конкуренція на ринку насіння соняшнику спостерігається в регіонах локального зосередження крупних підприємств – на сході (Харківська, Донецька, Дніпропетровська області) і на півдні України (Херсонська область).

З моменту вступу України у ВТО 17%-не експортне мито на насіння соняшнику, згідно з угодою про вступ, щорічно знижуватиметься на 1 п.п., що може привести до їх вивозу. Це, у свою чергу, може з'явитися причиною зниження ефективності роботи масложирових підприємств. У 2008 р. рентабельність переробки соняшнику у крупних заводів знизилася в 2-3 рази, а дрібні підприємства закінчують сезон із збитками.

Важливе значення для України має продукція *цукрово-бурякового підкомплексу* АПК. І хоча врожайність цукрового буряка в Україні в останні роки росте (див. табл. 1), вона, щоб стать рентабельною повинна складати не менше 400 ц/га (у Європі середній показник – 500-600 ц/га). В середньому виробництво цукру складає 10% урожаю цукрового буряка.

За роки незалежності посівні площі під цукровим буряком в Україні скоротилися в 2,6 разів. Тепер їх займають під зернові, соняшник, рапс.

Виробництво бурякового цукру в Україні знизилося з 1990 р. до 2002 р. в 4,2 разів, валовий збір цукрового буряка до 2000 р. знизився по порівнянню з 1990 р. в 3,3 разу (див. табл. 1). У 2003 р. дякуючи вищій сахаристості українського буряка і, отже, більшому виходу цукру, не дивлячись на зменшення і посівних площ, і валового збору цукрового буряка, вдалося провести 2486 тис. т цукру, тобто на 56,5 тис. т більше, ніж в 2002 р. У 2007 р. посівні площі під цукровим буряком досягли мінімальних показників, а також знизився валовий збір буряка і виробництво цукру в Україні. Кількість цукрових заводів скоротилася з 192 до 110.

Значні втрати сировини несуть господарства, що використовують застарілі бурякозбиральні комплекси КС-6 і РКС-6: під час прибирання цукрового буряка втрати складають 20-25% урожаю. Більше половини встановленого на цукрових заводах устаткування

перевищує нормативні терміни експлуатації, в т.ч. більш третині (від 32,2% до 65,3%) знаходиться в експлуатації більше 20 років. Іншими словами, знос устаткування досяг критичного рівня, за яким слідує технологічний розвал. При цьому Україна володіє достатнім промисловим потенціалом, щоб випускати комплекс вітчизняного устаткування для інтенсивної технології вирощування цукрового буряка.

Для відновлення цукрово-бурякового сегменту необхідно значно більше часу і засобів, чим для переробки очеретяного цукру-сирцю. У зв'язку з цим стає очевидною небезпека витіснення цукрово-бурякового виробництва сирцевим, особливо в умовах членства у ВТО, оскільки переробка сирцю практично не схильна до сезонності, його постачання здійснюються більш оперативно, немає залежності від великого числа виробників буряка і ризиків, пов'язаних з погодними умовами.

У 2005 р. ціна на цукор в Україні була мало не найвищою у світі: 3300 грн. за тону. Причин тому декілька:

- бажання окремих трейдерів, аффілірованих з цукровими заводами, за рахунок зростання цін і ескалації кризи, вирішити питання пільгового легального ввезення імпортного очеретяного цукру-сирцю. В результаті було скасовані квоти на імпорт цукру-сирцю (у різні роки за квотою ввозилось від 125 до 360 тис. т цієї сировини);

- із-за соціальних програм уряду у населення на руках оказалось більше грошей;
- зростання цін на енергоресурси і залізничні тарифи;
- монополізація ринку.

У результаті близько 150 тис. т цукру-сирцю було ввезено не просто на пільгових умовах, а взагалі без сплати податків, що привело до зниження цін на цукор до 2400-2500 грн. за 1 тону. Ціни, що склалися, стали збиточними для українського бурякового комплексу. Крім того, наголошувалася низька якість буряка урожаю 2006 г.: цукристість сировини в середньому на 1 п.п. нижче, ніж в 2005 р. (близько 12% в порівнянні з 13% в 2005 р.).

Якщо в 2006 р. легальний імпорт очеретяного цукру-сирцю склав близько 50 тис. т, то в 2008 р. на пільгових умовах було ввезено 350 тис. т. В той же час нелегальні постачання до України досягають 200-400 тис. т цукру-сирцю. Контрабанда здійснюється з Польщі, Молдавії і Білорусії, що більшою мірою впливає на ринки західного і південного регіонів.

В результаті перенасичення ринку цукру ціни сформувалися в середньому на рівні 2,2-2,5 тис. грн. за 1 тону білого цукру. Проте собівартість 1 т цукру повинна бути не менше 3000-3200 гривень. Тільки тоді виробництво буде рентабельним.

У червні 2006 р. був прийнятий законопроект «О встановленні тарифної квоти на ввезення цукру-сирцю з очерету», який став результатом переговорного процесу по вступу України у СОТ з Австралією. Згідно цьому закону, встановлена щорічна квота на пільговий імпорт очеретяного цукру-сирцю у розмірі 260 тис. т, які Україна зобов'язана буде ввозити за умовами СОТ, при ставці ввізного мита в 2% митниці вартості (виходячи з нинішніх цін на сирець – 7-8 дол. за 1 тонну). Понад оговореного об'єм стягуватиметься мито – 50% митної вартості, але не менше 300 євро за 1 т. Для порівняння: у 2004 р. – квота на імпорт в Україні очеретяного цукру-сирцю складала 125 тис. т, в 2005 р. – 110,6 тис. т.

За Законом України «Про державне регулювання виробництва цукру і цукрового буряка з 1 вересня 2008 р. до 1 вересня 2009 г.» цукор, одержаний з 260 тис. квоти, належить обов'язковому вивозу з України.

Проаналізувавши існуючу ситуацію в цукрово-буряковому підкомплексі можна зробити висновки, що:

1) єдиного механізму регулювання відносин між постачальниками цукрового буряка і цукровими заводами не існує;

2) переробка цукрового буряка на давальницьких умовах не прийнятна в ринкових умовах господарювання. Цей спосіб переробки буряка спотворює взаємовигідні економічні відносини між партнерами по цукрово-буряковому підкомплексі гальмує процес інтеграції між різноманітними складовими галузі і, зрештою, негативно позначається на економічній ефективності цукрово-бурякового виробництва в цілому;

3) загальна тенденція погіршення організації цукрово-бурякового виробництва привела до того, що різко скоротилося використання виробничих потужностей;

4) за останні роки на цукрових заводах часто не проводилася реконструкція, яка була б направлена на ресурсозберігання і поліпшення екологічної обстановки навколо заводів;

5) не відбулося істотних змін ні якості сировини, ні в способах її доставки і зберігання, не зазнали значних змін техніка і технологія переробки буряка.

Висновки та рекомендації. Для стабілізації і підвищення конкурентоспроможності *зернового ринку* на державному рівні необхідно:

по-перше, регулювання об'ємів виробництва і збуту. Сучасна політика в цій області повинна бути направлена на недопущення спаду виробництва, стабільне отримання не менше 35 млн. т зернових, в т.ч. 15 млн. т пшениці, зобов'язання держави купувати зерно за гарантованими цінами і приймати його в заставу на певний термін з оплатою за залоговим цінами, підтримку товаровиробників через поєднання цільового бюджетного фінансування з пільговою кредитною і податковою політикою;

по-друге, збільшити бюджетну підтримку галузі і сільхозвиробників на полив посівів, їх пересівання, підготовку до збору урожаю, часткову компенсацію втрат загиблих посівів на загальну суму 350 млн. грн.;

по-третє, створити нормальне середовище для конкуренції між всіма господарюючим суб'єктам зернового ринку. При цьому необхідними умовами створення конкурентного середовища на зерновому ринку є ліквідація всіх перешкод на шляху руху товарних зернових потоків по всій території країни;

по-четверте, змінити порядок формування державних ресурсів зерна, розширити канали його збуту. Крім продажу зерна державі до державного і регіонального фондів і його реалізацій усередині господарств, повинні одержати розвиток кооперативний збут, продаж зерна по прямих зв'язках, збут зерна через біржі і інші канали реалізації;

по-п'яте, реформувати систему заготовок і зберігання зерна. Основну увагу слід приділити підвищенню забезпеченості зерновиробничих господарств місткостями для зберігання товарного зерна за рахунок нового будівництва сховищ;

по-шосте, здійснити перехід від ручного управління регулювання зернового ринку до економічного. Державне регулювання повинне виходити з передумови, що зерновому господарству України належить провідна роль в аграрному секторі економіки, зерно це той продукт, який багато в чому визначає міжгалузеві пропорції не тільки в АПК, але і в народному господарстві в цілому;

по-сьоме, розширити цільове адресне інвестування шляхом поєднання гнучкої системи бюджетного фінансування, кредитної і податкової політики під їх зобов'язання, що можливо при переході до регулювання виробництва і збуту окремих видів зерна за допомогою цільових товарних програм;

по-восьме, продовжити удосконалити організацію прозорості і інформованості ринку, у відсутність якого відбувається зниження оптових цін на зерно для сільських жителів, мають місце стихійні вплески попиту і пропозиції;

по-дев'яте, покращувати матеріально-технічну базу виробництва і переробки зерна, упроваджувати досягнення науково-технічного прогресу. Цей напрям особливо важливий у зв'язку з діспаритетом цін на промислову продукцію, що набувається, та сільськогосподарську продукцію, що реалізовується, різким скороченням об'ємів державних капітальних вкладень в сільське господарство, важким фінансовим станом товаровиробників.

Всі вищеназвані напрямлення тісно зв'язані між собою, вимагають одночасного рішення, що при обмежених фінансових і матеріальних ресурсах на державному і регіональному рівнях вимушує державу до вибору тих або інших конкретних форм і черговості інвестицій, що дозволяють в найкоротші терміни і з найменшими витратами вирішити

проблему стійкого забезпечення країни зерном за рахунок мобілізації потенційних можливостей власного виробництва.

Для подолання негативних тенденцій і підвищення ефективності *цукрового виробництва* в Україні необхідно вирішити наступні питання:

1) дотримувати баланс виробництва і об'ємів внутрішнього споживання цукру в країні, а також визначити об'єми цього споживання (у 2006/2007 МР воно складало 2580 тис. т, а виробництво 2592 тис. т, в 2007/2008 МР – 2400 і 1859 відповідно);

2) збільшити виробництво власної сировини. При цьому господарства повинні планувати збільшити площі під буряк і використати більш якісний посівний матеріал;

3) провести технічну модернізацію цукрових заводів з впровадженням ресурсозберігаючих технологій і установкою сучасних видів устаткування;

4) скорочувати давальницькі схеми взаємин між партнерами цукрово-бурякового підкомплексу;

5) впровадити нові інтегровані організаційні форми господарювання, забезпечити єдність крізного технологічного процесу: вирощування насіння і цукрового буряка – виробництво цукру – реалізація цукру і супутніх товарів, а також організувати різні елементи інфраструктури біржової торгівлі цукром в цілях скорочення посередників на цукровому ринку;

6) врахувати досвід країн Східної Європи, де була упроваджена торгівля квотами між заводами – природним чином виробництво концентрується у найбільш ефективних компаній.

Першорядним завданням держави в даний час є не пряма фінансова підтримка аграрного сектора економіки, а розробка загальних правил функціонування продовольчих ринків, на основі яких може бути створена ефективна система розподілу продукції АПК і, тим самим, досягнута головна мета – забезпечення потреб населення в продуктах харчування за рахунок вітчизняних ресурсів.

Література

1. Ткаченко А. Сделать землю товаром – предать Украину // *Голос Украины*. – 2006. - №195. – С.13.
2. Козаченко Л. «...мы просим инвесторов протянуть нам руку, и тут же рубим её» // *Бизнес*. – 2005. - №26. – С.95-96.
3. Амбросов В., Маренич Т. Механизмы эффективного функционирования агроформирований // *Экономика Украины*. – 2006. - №6. – С.60-66.

4. Гайдуцкий П.І. Ринок зерна: політика чи кон'юнктура // Урядовий кур'єр. – 2007. - №107. – С.10.
5. Саблук П.Т. Агропромисловий комплекс України: стан, проблеми перспективи розвитку / Україна і світ сьогодні, 2000. - №28-31.
6. Саблук П.Т. Соціально-економічна модель постреформеного розвитку агропромислового виробництва в Україні / Доповідь на других Всеукраїнських зборах вчених економістів-аграрників 24-25 січня 2000 р. – К.: ІАЕ УААН. – 57 с.
7. Кириленко І.Г. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України: проблеми, перспективи. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2005. – 452 с.
8. Осташко Т.О. Ринкова трансформація аграрного сектора. – К.: Фенікс. – 2004. – 280 с.
9. Яценко В.М. Аналіз стану та стратегія ефективного розвитку агропромислового комплексу України: Монографія. – Черкаси: ЧДТУ, 2003. – 353 с.
10. Офіційний сайт «Держкомстата України»: <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. Чопенко В. Зерновая Говерла // Зеркало недели. – 2006. - №31. – С.9.

АННОТАЦИЯ

Кухарская Наталья.

ТРАНСФОРМАЦИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Определены основные проблемы аграрного сектора экономики Украины на внутреннем, внешнем и государственном уровнях. Изучена динамика производства зерна и выявлены факторы, тормозящие его экспорт. Дана оценка рынка подсолнечного масла. Проанализирована ситуация в свеклосахарном подкомплексе Украины. Предложена система мероприятий по преодолению негативных тенденций, сложившихся в этих секторах АПК.

SUMMARY

Kuharskaya Natalia.

TRANSFORMATION OF AGRARIAN SECTOR OF ECONOMY OF UKRAINE

The basic problems of agrarian sector of economy of Ukraine are certain at internal, external and state levels. The dynamics of production of corn is studied and factors braking his export are exposed. The estimation of market of sunflower-seed oil is given. A situation is analysed in the sugar-beet subcomplex of Ukraine. The system of measures is offered on overcoming of the negative tendencies folded in these sectors of АПК.